

ԱՐՄԵՆՈՒՀԻ ԱՎԱԳՅԱՆ

*Խ.Արուլյանի անվան Հայկական պետական
մանկավարժական համալսարանի հայրուկ
կրթության ֆակուլտետի դեկան, մանկավարժական
գիտությունների թեկնածու, դոցենտ*

ԱՐԱՔՍՅԱ ՍՎԱԶՅԱՆ

*Խ.Արուլյանի անվան Հայկական պետական
մանկավարժական համալսարանի հայրուկ
մանկավարժության և հոգեբանության ամբիոնի
դասախոս, մանկավարժական գիտությունների
թեկնածու, դոցենտ*

ՆԵՐԱՌԱԿԱՆ ԿՐԹՈՒԹՅՈՒՆ.

ՁԵՌՔԲԵՐՈՒՄՆԵՐՆ ՈՒ ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐՆԵՐԸ

Հոդվածում ներկայացված են ներառական կրթության կազմակերպման հիմնահարցերը: Ներառական կրթությունը բացառում է երեխաների նկատմամբ խտրականությունը, ապահովում է հավասար վերաբերմունք բոլոր մարդկանց հանդեպ, կրթական համակարգում ստեղծում է անհրաժեշտ պայմաններ՝ առանձնահատուկ կրթական կարիքներ ունեցող անձանց համար: Վերլուծված են ներառական դպրոցներում առկա հիմնախնդիրները, ինչը հնարավորություն կտա առավել արդյունավետ կազմակերպել այս երեխաների կրթությունը և սոցիալականացումը:

Հանգուցային բառեր և արտահայտություններ՝ ներառական կրթություն իրականացնող դպրոց, անհատական ուսումնական պլան, սոցիալականացում, բազմամասնագիտական թիմ, երեխայի կրթական կարիք:

Ներառական կրթությունը ներկայումս կրթական համակարգի զարգացման կարևորագույն ուղղություններից մեկն է համարվում ամբողջ աշխարհում: Կրթության առանձնահատուկ պայմանների կարիք ունեցող երեխաների կրթության

կազմակերպումը բազմաթիվ երկրներում, այդ թվում՝ նաև Հայաստանում, կրթության քաղաքականության առանցքային նպատակներից է:

Կրթության առանձնահատուկ պայմանների կարիք ունեցող /ԿԱՊԿՈՒ/ անձանց կրթության նպատակը իրենց ընդունակություններին և կարողություններին համապատասխան և առողջությանը համարժեք ուսումնական միջավայրում նրանց հասարակական հարմարեցման, ինքնասպասարկման հմտությունների ձևավորման, աշխատանքային, մասնագիտական գործունեության և ընտանեկան կյանքին պատրաստվածության ապահովումն է:

ՀՀ-ում հատուկ կրթությունը կազմակերպվում է հատուկ և ներառական կրթություն իրականացնող դպրոցներում: Ներկայումս մեր հանրապետությունում գործում է 24 հատուկ դպրոց, որից 14-ը՝ Երևանում, 10-ը՝ մարզերում, 117 ներառական կրթություն իրականացնող դպրոց, որոնցից 54-ը՝ Երևանում, 63-ը՝ մարզերում և երեք բժշկահոգեբանամանկավարժական գնահատման կենտրոն, որից մեկը՝ Երևանում, 2-ը մարզերում [4]: Բժշ-

կահոգեբանամանկավարժական գնահատման կենտրոնում որոշվում և գնահատվում է երեխայի կրթական կարիքը, կազմվում է նրա զարգացման վերաբերյալ եզրակացություն, տրվում են խորհուրդներ երեխայի ուսուցման պայմանների վերաբերյալ, կազմակերպվում է խորհրդատվություն ծնողների և սոցիալական, առողջապահական, կրթական ոլորտների աշխատակիցների համար [1]:

Բացի վերը նշված հաստատություններից գործում են նաև մի շարք վերականգնողական կենտրոններ, մանկատներ և այլ մասնագիտացված հաստատություններ:

Խորհրդային շրջանում ստեղծված հատուկ դպրոցները՝ լսողության, տեսողության, խոսքի, մտավոր և հենաշարժողական խանգարումներով երեխաների համար, այսօր էլ շարունակում են աշխատել ԿԱՊԿՈՒ երեխաների հետ: Սակայն այս դպրոցների բացասական կողմն այն է, որ դրանք, հիմնականում կենտրոնացած են մայրաքաղաքում և որոշ շրջկենտրոններում և, որպես կանոն, գործում են որպես գիշերօթիկ հաստատություններ: Այստեղ երեխաները կրթություն ստանալու համար հաճախ ստիպված են լինում ապրել ընտանիքից ու բնականոն զարգացող հասակակիցներից հեռու [2]:

Այսօր կրթության մասին օրենքի համաձայն, ԿԱՊԿՈՒ երեխաների ծնողներն իրավունք ունեն ընտրելու, թե ինչ տիպի հաստատությունում պետք է սովորի իրենց երեխան: Այս քաղաքականության արդյունքում ԿԱՊԿՈՒ երեխաներից շատերը այժմ սովորում են ոչ թե հատուկ, այլ ներառական կրթություն իրականացնող դպրոցներում [3]:

Ներառական կրթություն իրականացնող հանրակրթական ուսումնական հաստատության միևնույն դասարանի համակազմում միաժամանակ ընդգրկ-

վում է կրթության առանձնահատուկ պայմանների կարիք ունեցող 2-3 երեխա՝ ըստ կրթական կարիքի բարդության: Դպրոցներում գործում է բազմամասնագիտական թիմ, որի մեջ ներգրավված են երեխայի կրթության համար շահագրգիռ տարբեր մասնագետներ՝ հատուկ մանկավարժը, սոցիալական մանկավարժը, հոգեբանը, լոգոպեդը, երեխայի ծնողն ու ուսուցիչը [2]:

Վիճակագրական տվյալները ցույց են տալիս, որ Հայաստանի Հանրապետությունում կրթության առանձնահատուկ պայմանների կարիք ունեցող երեխաների 70%-ը սովորում է ներառական դպրոցներում, 12%-ը՝ հաճախում է հատուկ դպրոցներ, 18%-ը՝ դպրոց չի հաճախում: Ի դեպ, դպրոց չհաճախողների թիվն ավելի մեծ է գյուղական վայրերում: Երևանում դպրոց չի հաճախում երեխաների 13%-ը, մարզերում այդ ցուցանիշը 18% է, իսկ գյուղական վայրերում՝ 23%: Ի դեպ, մարզերում դպրոց չի հաճախում տղաների 15%-ը, իսկ աղջիկների՝ 23%-ը, Երևանում՝ տղաների 11 %-ը, իսկ աղջիկների 15%-ը [5]:

Առավել հաճախ կրթությունից դուրս են մնում մտավոր (27%), հենաշարժողական (26%) և համակցված (20%) հաշմանդամություն ունեցող երեխաները:

Հատուկ դպրոցներ հաճախող երեխաների մեջ մեծ է լսողության խանգարումներ (36%) և մտավոր հետամնացություն ունեցողների (25%) ընդգրկվածությունը:

Մանկատանը խնամվող երեխաների համար ընդհանուր հանրակրթական դպրոցները գրեթե անմատչելի են: Նրանց միայն 5%-ն է հաճախում հանրակրթական դպրոց, 25%-ը՝ հատուկ դպրոցներ, 70%-ը դպրոց չի հաճախում [4]:

Ներառական կրթության զարգացմանն աջակցելու նպատակով ՀՀ Կրթության և գիտության նախարարությունը,

Կրթության ազգային ինստիտուտը, տեղական և միջազգային հասարակական կազմակերպությունները (UNICEF, Հույսի կամուրջ, Առաքելություն արևելք, Վորլդ Վիժն Հայաստան) պարբերաբար իրականացվում են վերապատրաստման դասընթացներ, քննարկումներ, կոնֆերանսներ, կլոր սեղաններ ուսուցիչների, ծնողների, նախադպրոցական և դպրոցական հաստատությունների մասնագետների համար: Վաղվա ներառական կրթության համակարգը համապատասխան գիտելիքներով զինված ուսուցիչներով ապահովելու նպատակով՝ Հայկական պետական մանկավարժական համալսարանի բոլոր ֆակուլտետների ուսումնական պլանները 2012–2013 ուստարվանից համալրվեցին ներառական կրթության վերաբերյալ համապատասխան առարկաներով, որոնք կդասավանդվեն և՛ բակալավրիատում, և՛ մագիստրատուրայում [1]: Մագիստրոսական կրթական համակարգում, «Ներառական կրթության կազմակերպում» դասընթացի մեջ ներառվել են «Բրայլյան գիր» և «Ժեստերի լեզու» մոդուլները, որոնց շնորհիվ ուսանողները տիրապետում են նաև տեսողության ու լսողության խանգարումներով աշակերտների հետ աշխատելու հմտություններին:

Այս ամենի հետ մեկտեղ հարկ է նշել, որ ներառական կրթության համակարգում դեռևս կան բացթողումներ ու խնդիրներ[2]: Մասնավորապես.

- Ներառական կրթության գաղափարախոսությունը դեռևս ոչ միշտ է ճիշտ ընկալվում: Դեռևս կարծիք կա, որ կրթության առանձնահատուկ պայմանների կարիք ունեցող երեխան հիվանդ է, անօգնական, չի կարող սովորել հանրակրթական դպրոցում:
- Որոշ ծնողներ դեմ են իրենց երեխայի կողքին տեսնելու կրթության

առանձնահատուկ պայմանների կարիք ունեցող երեխայի:

- Կան դպրոցների շենքեր, որոնք լիարժեք հարմարեցված չեն այս երեխաների կարիքներին:
- Շատ դպրոցների կարևորագույն խնդիրը մնում է աշակերտներին ակադեմիական գիտելիքներով զինելը, ոչ թե նրանց պոտենցիալ հնարավորությունների բացահայտումն ու սոցիալականացումը:
- Դեռևս հստակ մշակված չեն կրթության առանձնահատուկ պայմանների կարիք ունեցող երեխաների գիտելիքների գնահատման սկզբունքները:
- Շատ ԿԱՊԿՈՒ երեխաներ գրանցված են ներառական դպրոցներում, սակայն նրանք դպրոց գրեթե չեն հաճախում, իսկ հաճախելիս դասերին հիմնականում չեն մասնակցում, այլ նրանց հետ աշխատում են միայն բազմամասնագիտական թիմի մասնագետները՝ լոգոպեդը, հոգեբանը, հատուկ մանկավարժը:

Կարևոր ենք համարում նաև նշել, որ խնդիրներ դիտվում են նաև ներառական կրթության բովանդակային հարցերում: Դրանցից մասնավորապես կանգ առնենք Անհատական ուսումնական պլանների (ԱՈԻՊ) վրա, քանի որ ներառական կրթություն իրականացնող դպրոցներում ԿԱՊԿՈՒ երեխաների ուսումնական գործընթացը կազմակերպվում է վեջիններիս միջոցով: ԱՈԻՊ-ները կազմվում են դպրոցի բազմամասնագիտական թիմի կողմից՝ երեխայի կրթական կարիքը գնահատելուց հետո, մեկ ուսումնական տարվա համար: ԱՈԻՊ-ների ուսումնասիրումը ցույց է տալիս, որ.

- դրանց գերակշիռ մասը հին է, հիմնականում կազմված է երեխայի դպրոց ընդունվելու առիթով, այ-

նինչ ԱՌԻՊ-ը պետք է արտացոլի երեխայի հետ աշխատող յուրաքանչյուր մասնագետի աշխատանքի պլանավորումը:

- դրանցում երբեմն նշված է ոչ հավաստի ինֆորմացիա երեխայի զարգացման առանձնահատկությունների վերաբերյալ:
- նշված կրթական կարիքները հաճախ չեն համապատասխանում բժշկահոգեբանամանկավարժական գնահատման կենտրոնի եզրակացության մեջ տրված կրթական կարիքներին:
- ԱՌԻՊ-ում նշված կրթական կարիքները ձևակերպված են սխալ, մասնագիտական տեսակետից ոչ գրագետ (օրինակ, ուսումնական ունակությունների յուրահատուկ խանգարում՝ թեթև, չափավոր, ծանր, խորը: Մասնագետները գիտեն որ վերջինս վերաբերում է ոչ թե ուսումնական ունակությունների յուրահատուկ խանգարումներին, այլ մտավոր հետամնացությանը):
- հաճախ ԱՌԻՊ-ում նշված և եզրակացության մեջ առաջարկված չափորոշիչները չեն համընկնում երեխայի զարգացման մակարդակի հետ:
- ԿԱՊԿՈՒ երեխաներից շատերը չունեն ԱՌԻՊ, ինչը անհասկանալի է, քանի որ անհնար է կազմակերպել

անհատական ուսուցում՝ առանց երեխայի հիմնախնդիրները սահմանելու, համապատասխան քայլերը առաջադրելու, տվյալ ուսումնական տարում յուրաքանչյուր ուսումնական առարկայի ուղղությամբ երեխայի կողմից յուրացվելիք գիտելիքների պաշարը մատնանշելու:

- Հաճախ ներառական կրթություն իրականացնող դպրոցների ԿԱՊ-ԿՈՒ աշակերտների ԱՌԻՊ-ները լրացված են նույն նպատակներով և քայլերով և հիմնականում միևնույն մարդու ձեռքով /ձեռագրով/, հիմնախնդիրների սահմանումը և դրանց իրականացման նպատակով սահմանված քայլերը հաճախ կարելի է հանդիպել տարբեր խնդիրներ ունեցող երեխաների մոտ, այլ կերպ ասած, դրանք իրենց բովանդակությամբ չեն համապատասխանում բուն նպատակներին:

Վերոնշյալ բացթողումների ու թերությունների վերացումը, իհարկե, մեծապես կնպաստի ներառական կրթություն իրականացնող դպրոցների զարգացմանը, կրթության առանձնահատուկ պայմանների կարիք ունեցող բոլոր երեխաների՝ կրթության մեջ ներգրավմանը, նրանց համար ապահով միջավայրի և սոցիալականացման առավել մեծ հնարավորությունների ստեղծմանը:

ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

1. Մինասյան Ա.Մ. Դեֆեկտոլոգիայի հիմունքներ, Երևան, 1980, 261 էջ
2. Авакян А.В. Система специального образования в Армении, “Материалы международной научно–практической конференции «Специальное бразование: пути развития за 20 лет независимости», Алматы 2012г.
3. Եսայան Ա. «Կրթական իրավունք»,–Երևան, 2011, 722 էջ
4. <http://www.edu.am>
5. <http://www.un.am/am/UNICEF>

ИНКЛЮЗИВНОЕ ОБРАЗОВАНИЕ: ДОСТИЖЕНИЯ И ПРОБЛЕМЫ

АРМЕНУИ АВАКЯН

*Декан факультета специального образования Армянского
государственного педагогического университета им.Х. Абовяна,
кандидат педагогических наук, доцент*

АРАКСЯ СВАДЖЯН

*Преподаватель кафедры специальной педагогики и психологии Армянского
государственного педагогического университета им.Х. Абовяна, кандидат
педагогических наук, доцент*

В Армении дети с умственными и физическими нарушениями всегда были в центре внимания государства и народа. В статье представлена система инклюзивного образования, статистика зачисленности детей с особыми образовательными нуждами в процесс образования, проблемы инклюзивного образования и перспективы его развития в республике.

INCLUSIVE EDUCATION: ACHIEVEMENTS AND CHALLENGES

ARMENUHI AVAGYAN

*Dean of the Special Education Faculty after Kh. Abovyan
Armenian State Pedagogical University, PhD, Associate Professor*

ARAKSYA SVAJYAN

*Lecturer, Department of Special Pedagogy and Psychology after
Kh. Abovyan Armenian State Pedagogical University, PhD*

In Armenia, children with mental and physical disorders have always been in the center of attention of the state and nation. The system of inclusive education, the statistics of enrollment of children with special needs in the educational process, inclusive education problems and development perspectives in the Republic are introduced as well.

Keywords: inclusive school, individual educational plan, socialization, multiprofile team of specialists, educational needs of child, children with special needs.

Հոդվածի ներկայացման ամսաթիվը՝ 4.03.14 թ